

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2022

Pavλίna Škorničková

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?

Bakalářská práce

Autor: Pavlína Škorníčková
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: 6701R008 Politologie
Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph.D.,

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Pavlína Škorníčková

Studium: F19BP0214

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?**

Název bakalářské práce AJ: What factors influence voter turnout in local referendums?

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato práce si klade za cíl prozkoumat faktory, které ovlivňují volební účast v místních referendech. Zároveň se tato práce bude zabývat způsobem, jakým tyto faktory danou volební účast ovlivňují. Práce bude kvantitativně zaměřená.

V první – teoretické části se budeme zabývat právě těmito faktory (velikost obce a počet obyvatel, téma referenda, společné konání s jinými volbami,..). Tyto faktory mohou kladně ale také záporně ovlivnit volební účast – např. téma referenda ovlivňuje účast ve velké míře a to z toho důvodu, že lidé o tomto problému mohou vědět málo a zároveň je to ani nemusí nezajímat, tudíž se raději nevyjadřují. Ovšem společné konání referenda s jinými volbami působí ve většině případů pozitivně a to z toho důvodu, že mají lidé více času volit. Mimo to se v teoretické části samozřejmě dočteme o tom, co to vlastně místní referendum je a jak je na něj nahlíženo v českém zákoně.

Ve druhé – praktické části se budeme věnovat zkoumání těchto faktorů v praxi. Pro tuto práci si autorka vybere několik desítek referend napříč Českou republikou, u kterých bude zkoumat faktory uvedené v první části a následně porovnávat jejich působení. Podklady pro toto zkoumání se dají dohledat na Ministerstvu vnitra České republiky. Další okolnosti by autorka zjišťovala individuálně u každé obce (na webu či telefonicky).

Balík, Stanislav a Burešová Barbora. 2019. "Kdo jsou iniciátoři místních referend v ČR?" *Acta Politologica* 11, č. 2, 18 - 38.

Dvořák, Tomáš. 2018. "The use of local direct democracy in the Czech Republic: how NIMBY disputes drive protest behaviour." *Local government studies* 44, č. 3, 329 - 349.

Nový, Michal. 2016. "Explaining turnout in local referenda in the Czech Republic: does a NIMBY question enhance citizen engagement?" *East European Politics* 32, č. 4, 487 - 504.

Smith, Michael L. 2007. *"Přímá demokracie v praxi: politika místních referend v České republice."* Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Zadávací pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 31.5.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením
Mgr. Petry Vodové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25.6.2022.

Podpis autorky

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé vedoucí práce Mgr. Petře Vodové, Ph.D., za velkou ochotu, trpělivost a množství cenných rad, které mi při psaní bakalářské práce poskytla. Dále bych ráda poděkovala svému tatínkovi a příteli, kteří mi byli podporou po celou dobu mého studia.

ANOTACE

ŠKORNIČKOVÁ, PAVLÍNA. 2022. *Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Katedra politologie. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá analýzou faktorů ovlivňujících místní referenda v České republice mezi lety 2017 až 2021 skrze aplikaci teoretických prvků jako je velikost obce, souběžné volby či tematický okruh otázek. Všechna data z teoretické části jsou získána z odborné literatury zabývající se touto problematikou. Tento výzkum přináší pohled toho, jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech za posledních pět let.

Klíčová slova: místní referendum, volební účast, Česká republika, velikost obce, souběžné volby, téma otázky, fenomén NIMBY a LULU

ANNOTATION

ŠKORNIČKOVÁ, PAVLÍNA. 2022. *What factors influence voter turnout in local referendum?* Hradec Králové: University of Hradec Králové. Philosophical Faculty. Department of Political Science. Bachelor Thesis.

The bachelor thesis deals with the analysis of factors influencing local referendums in the Czech Republic between 2017 and 2021 thanks to the application of theoretical elements such as the size of the municipality, concurrent elections or question topic. All data from the theoretical part are obtained from the literature dealing with this issue. This research provides an insight into what factors influence voter turnout in local referendums over the past five years.

Keywords: local referendum, turnout, Czech Republic, size of the municipality, parallel elections, question topic, NIMBY and LULU phenomenon

Obsah

Obsah	8
1. Úvod.....	9
2. Referendum.....	11
2.1. Celostátní referendum	14
3. Místní referendum.....	15
4. Místní referendum v České republice	15
5. Volební účast	18
5.1. Velikost obce.....	19
5.2. Souběžné volby	21
5.3. Témata otázek	22
5.4. Fenomén NIMBY a LULU	24
6. Metodologie	25
7. Analýza místních referend v České republice v letech 2017–2021	27
7.1. Volební účast.....	27
7.2. Velikost obce.....	29
7.3. Souběžné volby	31
7.4. Témata otázek	34
7.5. Fenomén NIMBY a LULU	38
8. Závěr	41
9. Zdroje.....	45

1. Úvod

V demokratickém právním státu jsou prvky přímé demokracie jedním z ukazatelů snahy o zapojení občanů do rozhodování o věcech veřejných a dané problematice, která se jich přímo dotýká. V současné době víme, že můžeme využít více prvků přímé demokracie. Jako příklad mohu uvést lidovou iniciativu, plebiscit nebo referendum, kterým se v této práci budeme zabývat.

Mezi nejznámější prvky přímé demokracie patří jednoznačně referendum. Nejznámější a dosud jediné celostátní referendum se konalo v České republice roku 2003, v němž mohli lidé hlasovat o vstupu do Evropské unie.

Záměrem této práce bude seznámit se s místním referendem, jeho fungováním a s faktory, které ovlivňují průměrnou volební účast. Pokusím se vysvětlit jaká je příčina vyšší průměrné volební účasti. V teoretické části práce shrnu faktory, které ovlivňují místní referenda a jsou už v některých dílech prokázána, jako je například velikost obce (Rigel, 2008, s. 621–623), souběžné volby (Nový, 2016, s. 491–492) či syndrom NIMBY nebo LULU (Burešová & Balík, 2019, s. 20).

Ačkoliv není tento způsob rozhodování na úrovni obce moc častý, patří k právům každé obce, která může tímto způsobem občanům umožnit spolurozhodovat a podílet se na fungování samosprávy v obci a vyjádřit tak svůj názor ohledně různých otázek. Místní referendum v České republice musí mít jasně stanovenou otázku, na kterou lze odpovědět ano či ne a zároveň se tato otázka musí týkat samostatné působnosti obce, ovšem jsou tu i témata, o kterých nelze místní referendum konat – např.: rozpočet obce, uspořádání orgánů obce, o volbě starosty atd. Obecně samotné konání a podrobnosti ohledně místního referenda v České republice jsou ustanoveny zákonem č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů.

Nicméně tato práce nebude zaměřena pouze na charakteristiku místních referend, ale především bude zkoumat volební účast. Volební účast slouží jako ukazatel zájmu občanů o dané volby či referenda, respektive téma referenda. Se znalostí průměrné volební účasti lze zkoumat zvyšující se či snižující se zájem občanů o přímou demokracii jako takovou, která je v demokratickém právním státě

velmi důležitá. Mimo volby tematického okruhu otázky pro dané referendum však existuje mnoho dalších faktorů, které ovlivňují průměrnou volební účast i zájem občanů se o problematice dozvědět více.

Tímto se dostáváme ke stěžejní výzkumné otázce této bakalářské práce: „*Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?*“. Zodpovězení této výzkumné otázky pomůže porozumět lokálním referendům, která jsou v České republice čím dál využívanější formou přímé politické účasti. Tato práce se bude snažit navázat na výzkumy z dřívějších let, které se místními referendy také zabývaly například výzkum autorů Burešové a Balíka z roku 2019 (Burešová & Balík, 2019), nicméně bude zaměřená na faktory, které ovlivňují volební účast v místních referendech. V dnešní době je velmi přínosné takové výzkumy provádět zejména kvůli objasnění, proč lidé chodí či nechodí volit v tomto či onom referendu a zároveň mohou tyto výzkumy být nápomocny komunálním politikům, kteří mohou díky těmto výzkumům přetvořit kampaň a strategie, díky kterým chtějí přilákat občany k volbě v místním referendu.

Z tohoto důvodu jsem si vybrala právě toto téma, kterému by se právě z důvodu jeho zvyšující se četnosti měla věnovat větší pozornost. Budu se snažit v této práci blíže přiblížit lokální referendum jako takové i s tím, co o nich už víme (kolik referend na území České republiky proběhlo i dané faktory, jež průměrnou volební účast ovlivňují) v části teoretické a v praktické části navážu na informace, které vzešly z předešlých prací tohoto směru a zanalyzuji jednotlivé faktory, které ovlivňují průměrnou volební účast místních referend. Zabývat se zde budu obdobím posledních pěti let, tedy od roku 2017 do roku 2021, ze kterého budu zkoumat jednotlivá referenda. Primárním zdrojem mi bude tabulka místních referend, ze které využiji data dostupná online na webových stránkách Ministerstva vnitra, jako je volební účast, počet obyvatel a platnost či závaznost, která budu v oné praktické části analyzovat.

Tato práce bude kvantitativně zaměřena, tudíž se podívám napříč Českou republikou a porovnáám jednotlivá referenda, abychom dokázali odpovědět na tuto výzkumnou otázku. Provedu analýzu pouze 89 místních referend, která se konala od roku 2017 do roku 2021. Ačkoliv jich v daném rozmezí proběhlo 97, nemohla

jsem všechna referenda účinně analyzovat kvůli chybějícím informacím o daných referendech. Těchto 89 referend budu zkoumat ve spojitosti s jednotlivými faktory, které vysvětlí, zda volební účast opravdu ovlivňují. Těmito faktory jsou například velikost obce, tematický okruh otázky nebo souběžné volby. Přesněji řečeno mě bude zajímat průměrná volební účast zprvu nejprve v obcích, které si předem rozdělím do kategorií podle počtu obyvatel a následně zprůměrujeme všechny volební účasti v dané kategorii, což mi v případě velikosti obce ukáže, zda lze zkoumat a hodnotit průměrná volební účast podle velikosti obce, tudíž jestli má opravdu velikost obce podle počtu obyvatel vliv na procentuální průměrnou volební účast. Obdobně tomu tak bude i u dalších faktorů, které budu dále řadit podle toho, zda se referenda konala souběžně s jinými volbami či nikoli a podobně.

Tato bakalářská práce bude rozdělena v základu do čtyř částí. První částí je úvod této bakalářské práce, ve kterém je sdělena výchozí výzkumná otázka a stručný popis celé práce. Druhá část je částí teoretickou, která bude dále dělena do jednotlivých podkapitol, které se budou věnovat jednotlivým faktorům, které nějakým způsobem ovlivňují průměrnou volební účast v místních referendech. Tedy podkapitola zabývající se referendem obecně. Později podkapitola zabývající se místním referendem a dále už volební účast, velikost obce a další faktory. Třetí část zahrnuje metodologii práce a další část bude praktická, ve které budu analyzovat všech 89 místních referend, která v České republice za výše zmíněných pět let proběhla. Poslední, čtvrtá část bude shrnovací, tedy závěr.

2. Referendum

Užívání přímé demokracie se za posledních padesát let značně rozšířilo ať už na národní či nižší úrovni v mnoha demokratických státech. Díky tomu se začalo více využívat přímé volby místních představitelů a zvýšila se četnost místních i obecných referend. Stalo se tak díky vlivu občanů, kteří mají v posledních desítkách let přímější roli v ovlivňování stran či vlády. Příčina rozšíření přímé demokracie může mít počátky v lidových požadavcích na přímou volbu zastupitelů či na častější využívání iniciativ nebo referend. Zde se můžeme bavit o občanech, kteří ztrácejí důvěru v zastupitelskou vládu a politiky s tím spojené nebo o lidech, kteří mají větší

zájem o polické dění, tudíž by se chtěli více přímo účastnit (Donovan & Karp, 2006, s. 671–672).

Přímá demokracie je tedy politická forma vlády, která umožňuje občanům přímo rozhodovat o zákonech, tedy umožňuje, aby lid vykonával moc přímo. Zde můžeme vyzdvihnout dvě hlavní formy přímé demokracie: lidová iniciativa a referendum. Lidová iniciativa označuje návrh zákona, který byl navržen běžnými občany, ale zároveň musí být tento zákon podpořen předem daným počtem obyvatel. Naopak referendum je forma přímé demokracie, ve které občané hlasují ohledně zákona či návrhu zákona, který může zákonodárce voličům předložit a ti mají možnost vyjádřit svůj souhlas či nesouhlas (Matsusaka, 2005, s. 157–159).

Ačkoliv se nám může termín „referendum“ zdát naprosto jasný, pro tuto práci je nezbytné referendum teoreticky popsat a charakterizovat na následujících řádcích, abychom předešli mylným představám a výkladům. Referenda za posledních několik desítek let značně vzrostla na četnosti, a to i díky referendům, která se týkala vstupu do Evropské unie hnedle v několika evropských státech. V následujících letech se tento institut stal tématem společenské diskuse, mediálních zpráv ale i tématem politologického zájmu (Burešová & Balík, 2019, s. 18).

Přímá demokracie bývá někdy považována za jedinou „čistou“ demokracii a referendum je její součástí. Referendum neboli všelidové hlasování, jak ho známe dnes, je považováno za jeden z nejdůležitějších prvků přímé demokracie v demokratickém právním státě mimo jiné díky přímému začlenění lidí do důležitých politických rozhodnutí (Dočekalová & Švec, 2010, s. 98). Proto je tato forma přímé demokracie tak důležitá.

Nyní nastává prostor pro definování a charakterizování referenda, jako nástroje přímé demokracie. Při hlasování v obecném či místním referendu mají lidé možnost hlasovat v tajném hlasování, kde mohou vyjádřit svůj souhlas či nesouhlas. Občané se vyjadřují k předem jasně dané otázce, na kterou odpovídají pomocí hlasovacího lístku, na kterém mají možnost zakroužkovat buď ano nebo ne. Tímto se občané mohou přímo podílet na rozhodování v určitých záležitostech samosprávného územního celku nebo v případě obecného referenda na území celého státu. Hlasovat může každý občan, který má uznané občanství daného státu

a disponuje právem volit, tedy dovršil určitého věku a je svéprávný. Referenda se často používají pro legitimní změnu, která je podporovaná velkým množstvím občanů. Nutno podotknout, že v referendu jsou určité požadavky k jeho platnosti. Jedná se o procentuální volební účast, kterou si každý stát sám ukládá a která musí být dodržena, aby referendum bylo zákonně platné, tedy referenda se musí zúčastnit určitý minimální počet všech občanů (na místní a regionální úrovni by se tento počet vztahoval samozřejmě na občany dané obce či regionu) a teprve potom se stává referendum platným (Vnoučková, 2021, s. 9).

Též existuje několik druhů referend, která by stálo za to v této práci zmínit. Jedná se především o dva typy referend podle kritéria povinnosti vyhlášení. Referendum obligatorní a fakultativní. Obligatorní neboli povinná ohledně konání. Zde je tedy stanoven okruh témat, ohledně kterých je nutnost konání referenda. Taková referenda se tedy stávají součástí schvalovacího procesu daného zákona. Tento typ referend se koná většinou v oblasti změn ústavy nebo přijetí mezinárodních smluv, jako příklad země, kde bývá vyhlášováno větší množství obligatorních referend, je Dánsko. Zde se musí obligatorní referendum konat v případě ústavních změn a o přenosu pravomocí státu na mezinárodní organizace. Fakultativní neboli volitelná referenda existují téměř ve všech státech a je vyhlášováno po určité iniciaci, která je pro toto referendum zákonně předepsaná, fakultativní referendum může vyvolat např. parlament, vláda, lidová iniciativa nebo jiné orgány (Bartáková, 2006, s. 3–5).

Dalším kritériem dělení je závaznost referenda, která je charakterizována referendem mandatorním či konzultativním, přičemž ono mandatorní můžeme jinak nazvat jako závazné. Tento typ platí především při hlasování v referendu obligatorním, kdežto konzultativní, jak už z názvu vyplývá, je referendum pouze poradní, tudíž nezávazné, ačkoliv je ve většině případů jednáno podle výsledků hlasování. Nutno podotknout, že i občané mohou mít možnost referendum iniciovat, přičemž se takové referendum nazývá aktivním s přihlédnutím na onu možnost iniciace a na druhé straně referendum pasivní (Bartáková, 2006, s. 3–5).

Jedná se tedy o typ demokratického hlasování, jehož se mohou občané daného státu účastnit, podílet se tak na rozhodování v oblasti exekutivy či

legislativy v dané oblasti, a vyjádřit tak svůj názor na danou problematiku. Zásadní odlišnost od voleb jako takových je především fakt, že se většinou nejedná o rozhodnutí vztažené k určité osobě, ale občané zde odpovídají na celistvou otázku. Taková otázka se musí týkat věcí spadající pod územní samosprávu až na některé výjimky (obvykle např. rozpočet, daně atp.), nebo v případě obecného referenda se tyto otázku musí převážně týkat celého území státu nebo organizace státního zřízení atd.

Referenda, podobně jako volby lze dělit podle územního celku, ve kterém se konají. Referenda tedy lze dělit na celostátní, ve kterém hlasují občané celého státu, poté regionální, ve kterém hlasují občané z příslušného regionu či místní, které je určeno pro občany dané obce. Taková referenda, která jsou územně zaměřená pouze na určitou část daného státu se konají především kvůli záležitostem, které se přímo dotýkají daného územního celku. Pro lepší představu lze uvést příklad z České republiky. Pokud by se mělo konat referendum ohledně zákona, který by zakazoval hrací automaty a hazard v určité obci, mělo by se toto referendum konat pouze v dané obci, nikoli na regionální či dokonce celostátní úrovni. Taková referenda jsou tedy více zaměřená k danému regionu/obci a témat, která se jich týkají.

2.1. Celostátní referendum

Celostátní neboli obecné referendum je ve většině evropských demokratických zemí určitým způsobem garantováno, ať už v ústavě nebo jiným zákonem (Cemper, 2018). Například v naší republice je referendum garantováno ústavou, avšak bez prováděcího zákona. Na našem území se doposud konalo pouze jedno, a to o vstupu České republiky do Evropské unie, pro které byl vytvořen speciální ad hoc zákon ('Ústavní zákon č. 515, 2002'). Regionální neboli krajské referendum upravuje zákon č. 118/2010 Sb. Zákon o krajském referendu a o změně některých zákonů, který definuje pravidla pro konání referenda, témata i vyhlášení či konání ('Zákon č. 118, 2010'). Dosud se v České republice žádné krajské referendum nekonalo, ačkoliv se o něm diskutovalo např. v Ústeckém kraji,

ve kterém se k němu schylovalo v roce 2013 a mělo se týkat eurodotací (Oživení, 2013).

Studie říkají, že téměř polovina celosvětově konaných referend se koná od roku 1970, ačkoliv napříč zeměmi vykazují značné rozdíly. V některých zemích nalezneme referenda pouze na místní úrovni, u ostatních ale i na regionální či celostátní. Například ve Švýcarsku jsou výsledky závazné, avšak v zemích Skandinávie jsou pouze poradní, tudíž k politici mohou k daným výsledkům pouze přihlídnout (Søberg & Tangerås, 2007, s. 445).

Mimo referenda obecného lze v České republice hlasovat zároveň na regionální i místní úrovni, čemuž se budeme věnovat na následujících stránkách této práce.

3. Místní referendum

Nyní se budu zabývat nejnižším možným stupněm referenda z pohledu územního celku, na kterém se může konat. Jak jsem již výše uvedla, místní referenda jsou více zaměřená, tedy konají se ohledně určité a jasně dané otázky, která se dotýká místních obyvatel. Zde v takovém referendu se mohou občané dané obce vyjádřit formou odpovědi ano nebo ne.

Odlišností od celostátního referenda je jeho menší územní zaměřenost, jeho častější využití a také detailní zákonná úprava v případě České republiky. S tímto souvisí i také témata hlasování, která jsou zde více soustředěná danému územnímu celku, např. místní referendum o výstavbě nového supermarketu. Výhodou je jednoznačně jeho blízkost lidem, oproti celostátnímu referendu, které se ve většině případů doptává na ústavu nebo mezinárodní smlouvy.

4. Místní referendum v České republice

I zde tedy začnu nejprve právním zakotvením, v tomto případě mě bude zajímat zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, který upravuje provádění místního referenda v České republice. Dle tohoto zákona

lze místní referendum uskutečnit v obci, není-li územně členěným statutárním městem, v městské části nebo v městském obvodu územně členěného statutárního města a v městské části hlavního města Prahy, na území hlavního města Prahy a na území územně členěného statutárního města, na území části obce, která není městskou částí nebo městským obvodem, stanoví-li tak zvláštní zákon (Rigel, 2011, s. 21).

První a směrodatný fakt je, že otázka, která je předmětem daného referenda se musí týkat záležitostí, které spadají do samostatné působnosti obce. Nicméně i přesto ve výše zmíněném zákoně nalezneme 8 bodů, o nichž se místní referendum konat nesmí, ačkoliv spadají do záležitostí samostatné působnosti obce. Přesněji jde například o místní poplatky nebo rozpočet obce, zřízení nebo zrušení orgánů obce, o volbě nebo odvolání starosty nebo jestliže je otázka pro místní referendum v rozporu s právními předpisy. Podle autorčina názoru je nejzajímavější poslední bod, protože lze i v této formě přímé demokracie pozorovat určitou brzdu, která znemožňuje konání místního referenda v téže věci vícekrát za sebou, i když lidé nemusí s výsledkem souhlasit. Tento bod pojednává o tom, že pokud od platného rozhodnutí v místním referendu do podání návrhu na konání místního referenda v téže věci neuplynuly více než dva roky, pak se nesmí konat (Transparency International, 2016, s. 16–17).

Pro představu, otázky pro místní referendum mohou znít: „*Jste pro krytý bazén ve městě Zubří?*“ nebo „*Souhlasíte s vybudováním splaškové kanalizace a čistírny odpadních vod?*“ (Ministerstvo vnitra 2022). S těmito a dalšími podobnými otázkami se občané už dlouhá léta mohou setkávat v lokálních referendech.

Samotné referendum se pak vyhláší dvěma způsoby, a to buď zastupitelstvem obce ze své vlastní vůle či na základě návrhu přípravného výboru neboli „zdola“. Tento návrh musí být podpořen předem daným počtem podpisů občanů obce. Pro obec do 3000 obyvatel je to 30 % oprávněných osob, pro obec do 20 000 obyvatel je to 20 %, do 200 000 obyvatel to činí 10 % a nad 200 000 obyvatel už se bavíme „pouze“ o 6 % oprávněných osob. Tyto osoby pak musí podepsat podpisovou listinu, která je následně společně s návrhem na referendum poslána na

obecní úřad, který posléze místní referendum vyhlašuje (Transparency International, 2016, s. 22–27).

Další zásadní odlišností lokálních referend od klasických voleb, jak je známe, je doba jejich trvání. Zatímco komunální nebo parlamentní volby a volby do Evropského parlamentu trvají ve většině případů dva dny, místní referendum lze konat pouze jeden den. Ovšem i zde najdeme výjimku, která mluví o delší době konání místního referenda, a to tehdy, pokud se koná společně s volbami do zastupitelstev obcí, krajů nebo do některé z komor Parlamentu České republiky či do Evropského parlamentu, pak se místní referendum koná po stejnou dobu jako volby (Rigel, 2011, s. 49–51).

Velmi důležitou informací, kterou potřebuji vědět pro vypracování této práce je procentuální hranice, kdy je místní referendum platné a kdy závazné. Můžeme se tedy setkat s referendy, která byla platná a nezávazná nebo s platnými ale i závaznými a třetí možností je, že je referendum neplatné a tudíž nezávazné. Nicméně musíme zmínit i důležité novely tohoto zákona o místním referendu, které byly pro volební účast v referendech velmi podstatné. Po vydání výše uvedeného zákona byla 50% hranice pro platnost referenda příliš vysoká, pro některá velká města nepřekonatelná, a proto se poslanci rozhodli roku 2008 novelizovat tento zákon, který snížil tuto hranici na 35 % a zároveň upřesnili závaznost referenda. Místní referendum je po této novele závazné, pokud hlasovala pro více jak polovina zúčastněných, což musí dohromady dělat alespoň 25 % oprávněných voličů obce. Procentuální hranice úspěšnosti (platnosti) místního referenda je tedy stanovena na 35% hranici. I zde ovšem najdeme výjimku, která se v tomto případě týká rozdělení obce, pro což je nutný souhlas nadpoloviční většiny obyvatel té části, která se chce oddělit, je tedy nutná minimálně 50% volební účast (Transparency International, 2016, s. 44–45).

Tato kapitola poskytla čtenáři základní faktický pohled na místní referendum, jeho zákonnou úpravu a základní pravidla pro fungování a vyhlašování v České republice. Představila jsem témata, o kterých nelze konat místní referendum, znám vzorové znění otázky a otázku procentuální platnosti a závaznosti pro místní referenda v České republice. Spolu s těmito novými poznatky

se lze posunout na další podkapitolu, která mi poskytne detailnější pohled na volební účast, která je pro tuto bakalářskou práci stěžejní.

5. Volební účast

Nyní se dostávám ke stěžejnímu bodu této práce, kde se podívám na volební účast, která mne v tomto případě nejvíce zajímá. „*Volební účast znamená průměrnou intenzitu účasti obyvatel ve volbách, která je vyjadřována procentuálním podílem voličů, kteří odevzdali své hlasy (platné i neplatné), ve vztahu ke všem občanům disponujícím aktivním volebním právem*“ (Cabada, Kubát a kol., 2004, s. 305). Nicméně volební účast mimo jiné ukazuje také zájem na rozhodování a podílení se na přímém rozhodování ať už v obci, regionu či státu.

Dnes už se můžeme dočíst, že proces přímé politické participace způsobuje dlouhodobější efekt vyšší průměrné volební účasti, skrze vzdělávání voličů a zvyšování tak jejich upřímného zájmu o politické instituce, orgány a procesy. Existují výzkumy, které ukazují, že lze předpokládat, kteří lidé půjdou spíše volit. Lidé, kteří nemají tendenci chodit pravidelně k volbám pochází většinou z rasových a etnických menšin, nebo jsou to chudí lidé či lidé s omezeným vzděláním. Poté tedy hrozí, že zvolené rozhodnutí bude ku prospěchu pouze jedné části obyvatelstva (Hajnal & Lewis, 2003, s. 646).

Určitě také stojí za zmínku, že existuje nejméně jeden výzkum tvrdící, že efektivní občanská participace úzce souvisí s národním vzdělávacím systémem. Vzdělání poskytuje lidem dovednosti a dává jim možnost porozumět politické sféře, tudíž vzdělání je pro společnost a volební účast též velmi důležitým předpokladem (Burden, 2009, s. 541–542).

Mimo to i cílené kampaně nebo určité základní problémy vedou k mobilizaci voličů, což vede ke kladnému ovlivnění průměrné volební účasti. Nicméně za tři hlavní důvody, které vedou k vyšší volební účasti lze pokládat zásadní problémy dané společností, občanské iniciativy, které mají touhu něco změnit a fakt dlouhodobého vzdělávání lidí a kladení důrazu na vzdělávání občanů skrze samotný proces přímé demokracie, tedy že si jsou vědomi svého hlasu a

důležitosti v dané společnosti, není jim problematika zcela jedno a mají nutkání se podílet na politickém rozhodování. Nutno podotknout, že konkurenceschopnost kampaní má vliv ve většině případů pouze na nadcházející volby či v tomto případě referendum (Dvořák, Zouhar & Novák, 2017, s. 433–435).

Také víme, že místní přímá demokracie v České republice prokazatelně disponuje zvyšováním průměrné volební účasti na rozdíl od Švýcarska, ve kterém přímá demokracie způsobuje spíše únavu voličů, po které následuje snížení politické aktivní účasti (Dvořák et al., 2017, s. 444–445).

Volební účast je podle výše zmíněných faktorů pro platnost a závaznost místního referenda velmi důležitá, neboť bez 35% překonané hranice volební účasti se stává referendum neplatné, a tudíž i nezávazné. Proto je velmi důležité mít snahu zajistit vysokou volební účast, pokud chceme referendem něco změnit. To znamená, že čím vyšší volební účast v referendu dosáhneme, tím vyšší je pravděpodobnost, že bude legitimně rozhodnuto, současně tedy bude referendum platné, v lepším případě i závazné. Volební účast patří tedy mezi hlavní proměnné v následujícím rozhodnutí. Tímto brzy navážu na následující kapitoly, které se budou věnovat jednotlivým faktorům, které prokazatelně ovlivňují průměrnou volební účast. Bude to například velikost obce, souběžné volby nebo téma otázky daného referenda.

5.1. Velikost obce

Prvním důležitým faktorem, který ovlivňuje průměrnou volební účast v místních referendech je velikost obce. V menších obcích se každý hlas počítá, protože i pouhý jeden hlas může být ten rozhodující. Tento trend můžeme pozorovat spíše v menších obcích o pár desítkách obyvatel než v desetitisícových městech. Je tomu tak i proto, že se tam ve většině případů všichni dobře znají a znají většinou moc dobře i daný problém, proto chodí hlasovat více. V menších městech může tudíž rozhodnout i pouhý jeden hlas při tak malém počtu oprávněných voličů. Ve větších městech může působit samozřejmě i skeptické myšlení obyvatelstva, které už dopředu předpokládá nízkou volební účast, tudíž daný člověk nemá touhu a vůli jít hlasovat. Nebo to také může zapříčinit fakt, že ve větší obci ztrácí jednotlivý hlas

na váze (Nový, 2016, s. 489–491, Rigel, 2008, s. 621–623). Obdobný trend můžeme pozorovat i v komunálních volbách, ve kterých platí nepřímá úměra, která potvrzuje, že ve větším městě je průměrná volební účast podstatně nižší než u obcí s menším počtem oprávněných voličů potažmo obyvatel (Šimíček, 2016, s. 120).

Zůstaneme-li na okamžik u komunálních voleb v České republice, jejichž průměrná volební účast také úzce souvisí s velikostí obce, zjistíme, že od počátku 90. let má volební účast klesající tendenci. Průměrná volební účast zde klesla z 60,7 % v roce 1994 až na 45,5 % v roce 2002. I zde v komunálních volbách je volební účast závislá velikosti obce. Ty nejmenší obce dosahují v porovnání s celorepublikovým průměrem vyšší volební účasti v komunálních volbách (Čmejrek, 2007, s. 23–24).

Podrobnější pohled na průměrnou volební účast v místních referendech v České republice nám poskytne tabulka, která zahrnuje 319 místních referend, která se konala od listopadu roku 1995 až do února roku 2011 (Jüptner, Valušová & Kruntorádová, 2014, s. 648).

Tabulka 1 – místní referenda konaná od roku 1995 do roku 2011

POČET OBYVATEL	POČET KONANÝCH REFEREND	POČET NEPLATNÝCH MÍSTNÍCH REFEREND	PRŮMĚRNÁ VOLEBNÍ ÚČAST (%)
Do 500	154	4	75,2
501 – 2 000	119	15	61,2
2 001 – 5 000	28	12	44,9
5 001 – 10 000	10	8	31,8
10 001 – 50 000	7	6	25,4
Nad 50 001	1	1	24,9
Celkem	319	46	64,5

Zdroj: Jüptner, Valušová & Kruntorádová, 2015, s. 282

Tabulka ukazuje, že obce v České republice nad 5 000 obyvatel mají výrazně nižší volební účast než obce s nižším počtem obyvatel, u kterých průměrná volební účast převyšuje 35 %, které jsou pro platnost referenda nutnou hranicí. I zde tedy platí výše zmíněná nepřímá úměra mezi velikostí obce a volební účastí. Můžeme se tedy přiklonit k názoru, že velikost obce do jisté míry ovlivňuje průměrnou volební účast. Tento fakt můžeme pozorovat například i ve Švýcarsku, které je známo právě pro svou přímou demokracii. Níže znázorněná tabulka znázorňuje průměrnou volební účast u referend ve Švýcarsku v roce 1988. Z následující tabulky lze taktéž vyčíst nepřímou úměru mezi velikostí obce a průměrnou volební účastí.

Tabulka 2 – Švýcarská referenda z roku 1988

Velikost obce	Průměrná účast
1–249	31,8 %
250–499	22,7 %
500–999	16,6 %
1000–1999	11,6 %
2000–4999	8,3 %
5000–9999	5,5 %
10000 a více	3,8 %

Zdroj: Lander, 2002, s. 823

Z této kapitoly tedy vycházíme s předpokladem, kterým je nepřímá úměra mezi velikostí obce a průměrnou volební účastí. Tento trend jsme si ověřili ve dvou zemích v různém časovém rozpětí. V praktické části na toto zjištění navážeme a následně ho také prověříme.

5.2. Souběžné volby

Druhý neméně důležitý faktor, který mnohokrát ovlivnil průměrnou volební účast v místních referendech, jsou souběžné volby. Tento faktor souběžných voleb vypovídá o tom, že občan, který půjde volit ať už třeba do komunálních nebo parlamentních voleb, vezme „dvě mouchy jednou ranou“ a odvolí zároveň i místní referendum. Občané by měli být zároveň motivováni k volbě v obou případech, kvůli užítku, který jim z toho plyne, protože mohou mít místo jednoho rovnou

užitky dva. Abychom správně rozuměli, prvním užitkem se rozumí ovlivnění politiky ve svůj prospěch skrze odevzdaný hlas. Ten druhý užitek se vztahuje k pocitu, který člověka doprovází, pokud při jedné cestě za volbami odvolí rovnou dvakrát, v našem případě mluvíme tedy o místním referendu. Díky tomuto faktoru se předpokládá vyšší volební účast pro místní referendum, ale zároveň můžeme očekávat i vyšší volební účast ve volbách v této obci (Nový, 2016, s. 491–492).

Pokud se zastupitelstvo obce rozhodne konat místní referendum společně s jinými volbami, plyne z toho i delší doba hlasování pro referendum. V takovém případě se totiž referendum nekoná pouhý jeden den, nýbrž se koná po dobu dvou dní, jako řádné volby (Rigel, 2011, s. 49–51). Předpoklad pro tento faktor je tedy vyšší průměrná volební účast zapříčiněná dvojitým užitkem a delší doba konání místního referenda.

V praktické části tedy navážu na tyto poznatky a budu předpokládat, že pokud se umožňuje dvojitý užitek pro občany dané obce, půjdou spíše volit. Tím se tedy zvýší i průměrná procentuální volební účast v porovnání s referendy, která byla konaná samostatně, a tedy v jeden den.

5.3. Témata otázek

Za faktor ovlivňující průměrnou volební účast v místních referendech lze považovat i tematický okruh otázek. Tato kapitola se bude snažit osvětlit výši volební účast ve vztahu k tématu otázky. Předpokládám, že ne všechna témata dosáhnou stejné průměrné volební účasti a v této kapitole se pokusím zjistit, jaká témata dosahují vyšší volební účasti a která nižší. Mezi hlavní zkoumaná témata bude patřit životní prostředí, obecní majetek, doprava atp.

Nyní se můžeme podívat na tematický okruh otázek, který byl použit nejčastěji v jednom desetiletí od 2006 do 2015. Prvním zásadním tématem bylo omezení výstavby pro oblast podnikání a služeb, kterému bylo věnováno celkem 36 místních referend. U tohoto tematického okruhu můžeme sledovat vysokou průměrnou volební účast, protože lidem není lhostejné neobecní podnikání a služby v jejich obci. Druhým nejčastějším tématem místního referenda v uvedených letech je rozvoj obecního majetku (kanalizace, vodovody, spalovny, skládky...) či

obecního podnikání. Referend s tímto podtextem se konalo během deseti let celkem 29 po celé České republice a průměrná volební účast dosáhla 43,74 %. Třetím nejčastějším tématem bylo vybudování větrných elektráren. Těchto referend proběhlo celkem 20, přičemž volební účast byla 40,44 %. Dalším častým okruhem se stalo hlasování o umístění vojenských obranných prostředků, protože se za 10 let konalo po celé České republice 19 místních referend s touto tematikou s 52% průměrnou volební účastí. Nejvíce jste ale zcela jistě zaznamenali vlnu místních referend o omezení či úplném zákazu hazardu. Tato vlna referend se spustila roku 2013, přičemž se jich stihlo konat celkem 17 do roku 2015. Tato tematická otázka dosáhla na pouhé 17,5 % průměrné volební účasti. Nicméně se konala i další místní referenda o jiných otázkách, které nám znázorní následující tabulka (Šimíček, 2016, s. 124–127).

Tabulka 3 – tematické okruhy místních referend z let 2006–2015

Téma	Průměrná volební účast (%)
Omezení výstavby – podnikání	39,67
Rozvoj obecního majetku	43,74
Spalovny, uložení jaderného odpadu	38,31
Větrné elektrárny	40,44
Vojenské obranné prostředky	52
Omezení hazardu	17,5
Omezení výstavby – bydlení	27,06
Vznik nové obce	62,73
Bioplynové stanice	40,55
Těžba nerostů	41,06
Prodej obecních nemovitostí	19,03
Doprava	52,26
Fotovoltaika	47
Ostatní	23,05

Zdroj: Šimíček, 2016, s. 128

Zde jde výstižně pozorovat, že na volbě tematického okruhu otázky, na kterou mohou respondenti odpovídat v místním referendu velmi záleží. Dle této tabulky si můžeme zcela jasně porovnat například otázky, které řeší dopravu a omezení hazardu. Po pominutí vzniku nebo zániku obce, pro kterou jsou pravidla volební účasti více upravena, se nám naskýtá pohled na tematický okruh otázek, který má nejvyšší průměrnou volební účast; doprava. Pokud bychom mluvili o tématech, které by mohly spadat pod životní prostředí, ať už bychom mluvili o dopravě, větrných elektrárnách, spalovnách, uložistiích jaderného odpadu nebo fotovoltaice, můžeme si všimnout, že témata, která se jakýmkoliv způsobem dotýkají alespoň okrajově životního prostředí, je zde větší tendence lidí jít hlasovat.

Pokud bychom chtěli znát nejčastější otázky v jiných evropských státech, nabízí se nám Norsko, ve kterém má místní referendum dlouhou tradici a ve kterém bylo hlavní téma místních referend prodej alkoholu, které se zde řešilo bez mála sto let až do roku 1989, dnes lze považovat za hlavní téma norských místních referend vyučovací jazyk na základních školách. Belgie naopak řešila bezplatnou městskou hromadnou dopravu. Dále bych ráda uvedla, že zemí, ve kterých stále zůstává nejčastějším předmětem místních referend úprava hranic obcí, těmito zeměmi jsou Finsko, Švédsko, Estonsko, Rumunsko nebo Slovinsko (Rigel, 2009, s. 302–303).

5.4. Fenomén NIMBY a LULU

Podíváme-li se na soudobý trend NIMBY, který vznikl od anglického sousloví „not in my back yard“, což v překladu do českého jazyka znamená „ne na mém dvorku“, porozumíme postoji některých lidí, kteří odmítají a celkově negativně reagují na změny, které se jich přímo dotýkají a představují pro ně nepřijatelnou přeměnu jejich blízkého okolí. Rozvoj, o kterém mluvíme může být prospěšný blízkému okolí, ať už se jedná o vězení, dálnici nebo větrné elektrárny. Ačkoliv s výstavbou většina lidí souhlasí a uvědomují si, že je třeba i takové objekty stavět, téměř nikdo si nepřeje, aby se stavěly v okolí jeho bydliště, protože by tak mohli ztratit své dosavadní pohodlí či dokonce by se mohla díky výstavbě snížit cena jejich nemovitosti. A právě toto je jeden z faktorů, který vyčnívá v pomyslném žebříčku, který ovlivňuje průměrnou volební účast v místních referendech. Můžeme se dokonce bavit o zpochybnění velikosti obce, jako o faktoru číslo jedna (Nový,

2016, s. 488). Můžeme se dokonce setkat s dělením NIMBY do dvou typů. První typ představuje otázky týkající se dopadu na kvalitu života a hodnoty majetků a do typu číslo dvě spadají otázky týkající se dopadu na zdraví a životní prostředí (Burešová & Balík, 2019, s. 20). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že volební účast ohledně témat tohoto typu nebude patřit k nejnižším, poněvadž lidé si nepřejí takové stavby v okolí svého domova. Předpokládáme tedy, že lidé půjdou spíše hlasovat, aby se vyslovili proti stavbě takového objektu a zabránili tím jeho výstavbě v dané obci.

Nicméně vedle tohoto trendu existuje i jev LULU (Locally Unacceptable Land Use), což značí nežádoucí využití místní půdy neboli nežádoucí objekt, který by měl být v blízkém prostoru vybudován. Celý tento jev pramení z obavy obyvatel z produkce nadměrného odpadu, zápachu, zdravotních obtíží či například zvýšení kriminality. Můžeme zde nalézt určitou podobnost s fenoménem NIMBY, ke kterému se přiklání i v ovlivňování průměrné volební účasti v místních referendech (Nový, 2016, s. 490–491).

V pozdějších kapitolách mne tedy bude zajímat průměrná volební účast v otázkách, které se přímo dotýkají těchto dvou fenoménů. Vycházím tedy s předpokladem, že volební účast bude díky těmto dvěma fenoménům vyšší, než je průměrná. Nutno podotknout, že tyto dva fenomény dále nebudu dělit, ale budu je zkoumat společně, protože jsou si velmi podobné a je obtížné konkrétní referenda přiřadit jasně k jednomu či druhému typu.

6. Metodologie

Velkou výhodou pro tuto práci se stává oznamovací povinnost obcí ohledně všech konaných místních referend od roku 2006. Můžu tedy na stránkách Ministerstva vnitra vyhledat všechna od té doby konaná referenda, díky čemuž už vznikla nejedna výzkumná práce, která se zaměřuje mimo jiné i na mnou zkoumané faktory ovlivňující průměrnou volební účast v místních referendech.

Než zahájím analýzu, je třeba poznamenat, že tento výzkum se bude zakládat na místních referendech v obcích České republiky, která se uskutečnila počínaje rokem 2017 až do loňského roku, tedy 2021. Výzkum bude vycházet především z

tabulky místních referend Ministerstva vnitra, která vznikla po uzákonění ohlašovací povinnosti. V této tabulce může každý občan České republiky i jiných států nalézt informace jako je obec, ve které se místní referendum konalo, přesné znění otázky, která byla předmětem onoho referenda, datum konání, procentuální volební účast společně s počtem oprávněných osob volit.

Podle této tabulky se v těchto letech konalo celkem 97 místních referend, která nám poslouží k praktické analýze. Ačkoliv mají obce zákonnou ohlašovací povinnost ke konání místních referend, dochází k případům, při kterých obec tuto povinnost nedodrží a referendum je pak v tabulce označeno jako neoznámené, tudíž se s těmito daty nedá pracovat. Bohužel i v mnou ohraničeném období se vyskytují nenahlášená místní referenda. Spolu s těmito neohlášenými referendy jsem vyřadila i ohlášená referenda s chybějícími informacemi (počet oprávněných voličů, volební účast nebo závaznost) nebo ta, která byla zpětně označena za neplatná z organizačních důvodů. Počet takových referend dosáhl na číslovku osm, tudíž celkový počet místních referend, která budou předmětem této analýzy představují číslo 89 (Ministerstvo vnitra, 2022).

Tato referenda jsem následně zkoumala podle velikosti obce, souběžných voleb, tematického okruhu otázek a efektu NIMBY a LULU. V jednotlivých kapitolách jsem následně referenda kategorizovala podle daných kritérií (u velikosti obce podle počtu obyvatel, u souběžných voleb na referenda, která se konala souběžně a u tematického okruhu podle témat, kterých se dotýkala otázka referenda). Pakliže jsem měla všech 89 místních referend rozdělené do příslušných kategorií, mohla jsem přistoupit ke zjišťování průměrné volební účasti. Tu jsem mohla díky tabulce místních referend Ministerstva vnitra početně sečíst a následně zprůměrovat podle počtu referend, tehdy jsem dostala průměrnou volební účast. Tímto způsobem jsem postupovala u všech faktorů, které tato práce obsahuje. Z vypočítané průměrné procentuální volební účasti jsem dále pokračovala na porovnání mezi jednotlivými kategoriemi referend, které jsem si zprvu vytvořila. Následně jsem vyhodnotila podle zjištěných skutečností, jak se liší volební účasti mezi jednotlivými kategoriemi mezi lety 2017 až 2021, tudíž jsem tímto způsobem zjistila odpověď na výzkumnou otázku.

7. Analýza místních referend v České republice v letech 2017–2021

Po předešlých kapitolách, ve kterých jsem podrobně vysvětlila, co je referendum jako prvek přímé demokracie ať už obecný, regionální či místní, mohu se nyní posunout dále k samotnému výzkumu, jehož úkolem bude odpovědět na výzkumnou otázku: „*Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?*“.

7.1. Volební účast

Následující tabulka poskytne pohled na četnost místních referend v jednotlivých letech společně s průměrnou volební účastí na každý rok.

Tabulka 4 – volební účast v jednotlivých letech

Rok	Počet referend	Průměrná volební účast
2017	11	49,7 %
2018	18	46,8 %
2019	12	59,8 %
2020	15	48,3 %
2021	33	60,3 %
Celkem	89	53 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022

Jak můžeme vidět v letech 2017 až 2020 probíhala referendum v počtu od deseti do dvaceti za rok, nicméně velký nárůst nastal v roce 2021, ve kterém se konaly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Této události využilo přesně 24 obcí a vyhlásilo tedy místní referendum ve volebních dnech do Poslanecké sněmovny. Faktem, zda byla tato referenda úspěšná coby do platnosti a závaznosti se budeme zabývat v kapitole o souběžných volbách, nicméně je dobré podotknout, že už zde můžeme vidět nárůst místních referend právě díky parlamentním volbám. Pokud bychom odečetli od těch 33 konaných 24 referend, která se konala souběžně s parlamentními volbami, zbylo by nám pouze 9 místních referend na rok, což už by spíše přibližovalo počtu konaných referend z roku 2017 či 2019, ačkoliv se v roce 2017 též konaly volby do Poslanecké sněmovny. V tento

okamžik si už tedy můžeme minimálně všimnout, že souběžné volby jsou pro četnost místních referend ne vždy zásadním faktorem.

Nutno podotknout, že 53% průměrná volební účast za posledních pět let je velmi pozitivní zjištění, neboť pokud pomineme prezidentské volby z roku 2018 a volby do Poslanecké sněmovny v letech 2017 a 2021 je tato průměrná účast vyšší než do Evropského parlamentu v roce 2019, do zastupitelstev obcí v roce 2018, do zastupitelstev krajů v roce 2020 ale i do Senátu Parlamentu České republiky v letech 2017, 2018, 2019 i 2020 (Český statistický úřad, 2021). Ani v jedné z těchto zmíněných voleb nepřesáhla volební účast 50 %, což se místním referendům povedlo dokonce ve dvou z pěti zkoumaných let, přičemž poslední rok se mohla místní referenda v průměru těšit ze 60,3% účasti. Taková vysoká volební účast je velmi pozitivním zjištěním, pokud bychom ji porovnali například právě s výše zmíněnými volbami, protože jak jsme se dozvěděli, v České republice není takto vysoká průměrná volební účast pravidlem.

Nicméně by nás společně s volební účastí zde mohla zajímat počet konaných referend v poměru platných a neplatných referend, k čemuž nám poslouží následující tabulka.

Tabulka 5 – tabulka 4 doplněná o platná a neplatná referenda

Rok	Počet referend	Platná	Neplatná	Průměrná volební účast
2017	11	9 (81,8 %)	2	49,7 %
2018	18	13 (72,2 %)	5	46,8 %
2019	12	11 (91,7 %)	1	59,8 %
2020	15	14 (93,3 %)	1	48,3 %
2021	33	30 (90,9 %)	3	60,3 %
Celkem	89	77 (86,5 %)	12	53 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022

Tabulka nám poskytuje podrobný pohled platných i neplatných referend, která se v jednotlivých letech konala. Dovolila jsem si vyjádřit onu platnost nejen ve faktických číslech, ale taktéž je pro lepší srovnání přenesla na procenta, aby čtenář mohl na první pohled vidět rozdíl úspěšnosti referend mezi lety. Z tabulky lze vyvodit, že nejlepší poměr platných a neplatných referend se přiklání k roku

2020, ve kterém z celkových 15 konaných referend bylo pouze 1 neplatné. Na druhou stranu nejhorší poměr platných a neplatných místních referend se přičítá roku 2017, ve kterém se konalo pouze 11 místních referend, a navíc z nich byla hnedle 2 neplatná. Procentuální platnost referend za rok 2017 činí 81,8 %, ale rok 2020 dokazuje 93,3 %.

Z této analýzy tedy vyplývá, že průměrná volební účast za posledních pět let je 53 %, v dalších kapitolách se pokusím zanalyzovat tuto volební účast s faktory, které by ji mohly určitým způsobem ovlivnit.

7.2. Velikost obce

Ovlivňování průměrné volební účasti skrze velikost obce byla prokázána ve výše zmíněných kapitolách. Je patrné, že obce s menším počtem obyvatel bývají z pravidla efektivnější v rozhodování v místním referendu a dosahují vyšší volební účasti než obce, které mají obyvatel více. Tento jev neplatí pouze v České republice, ale ve většině evropských zemích, například i ve zmiňovaném Švýcarsku nebo sousedních zemích. Následující tabulka nám ukáže, zda je tento fakt aplikovatelný i na roky 2017 až 2021 v České republice.

Tabulka 6 – volební účast podle velikosti obce

POČET OBYVATEL	POČET KONANÝCH REFEREND	POČET NEPLATNÝCH REFEREND	PRŮMĚRNÁ VOLEBNÍ ÚČAST
Do 500	19	0	67,5 %
501 – 2 000	30	1 (3,3 %)	57,6 %
2 001 – 5 000	16	1 (6,3 %)	53,6 %
5 001 – 10 000	12	2 (16,7 %)	44,2 %
10 001 – 50 000	9	4 (44,4 %)	35,7 %
Nad 50 001	3	1 (33,3 %)	33,9 %
Celkem	89	9	53 %

Zdroj: autorka, Český statistický úřad, 2021, Ministerstvo vnitra, 2022

I tato tabulka byla tvořena především z dostupných tabulkových dat Ministerstva vnitra shromažďující informace o místních referendech.¹

Jelikož jsem velikost obce označila za faktor silně ovlivňující průměrnou volební účast v místních referendech, je tedy třeba se vyjádřit k tomuto předpokladu. Podle tabulky je zřejmé, že se očekávání potvrdilo, ostatně jako už tomu bylo v teoretické části. Můžeme vidět nepřímou úměru vůči rostoucím obcím coby do počtu obyvatel a zároveň klesající průměrnou volební účast. Nejlepší poměr platných referend mají obce v počtu do 500 obyvatel se 100% úspěšností platných referend, naopak nejhorší bilanci ukazují obce od 10 001 do 50 000 obyvateli, které ztrácejí dokonce 44,4 % na neplatných referendech, mají tedy pouze 55,6% úspěšnost v námi zkoumaném období. Avšak kladným zjištěním je nám fakt, že z celkových 89 konaných místních referend se v celé České republice stalo pouze 9 neplatných.

Vrátíme-li se k průměrné volební účasti, můžeme si všimnout, že ač klesá s rostoucím počtem obyvatel v obci, stále ukazuje vysokou volební účast, která krom výsledku u obcí nad 50 001 obyvatel, jenž je nad onou 35% zákonnou hranicí pro platnost místního referenda. Nutno podotknout, že ani tyto velké obce nad 50 0001 obyvatel nejsou od hranice příliš daleko, naopak jim v těchto letech do překonání této hranice chyběl pouhý 1,1 procentní bod.

Též jsem se zaměřila i na minimální volební účasti v těchto letech. Opět jsem se držela oné hranice platnosti, tedy 35 %. Počet místních referend, která měla nižší volební účast byl celkem devět. Pokud budu postupovat podle velikosti obce, tak první takové se konalo v obci o velikosti mezi 501 až 2 000 obyvateli. Toto referendum mělo 22% volební účast. Dále to byly tři referenda v obcích o velikosti mezi 5 001 až 10 000 obyvateli, jejichž volební účast činila 29,9 %, 28,5 % a 32,5 %. Nejvíce referend s nízkou volební účastí se konalo v obcích od 10 001 do 50 000. Tyto volební účasti byly 34,2 %, 15,5 %, 21,5 % a 28,6 %. Poslední referendum

¹ . Mimo to bych ráda podotkla, že počet obyvatel se zde neshoduje pouze s oprávněnými osobami k volbám, ale se všemi obyvateli obce v roce konání místního referenda.

s celkově nejnižší volební účastí 14,9 % se konalo ve stotisícovém Liberci (Ministerstvo vnitra, 2022).

Dalším, možná zarážejícím, zjištěním nám může být počet konaných referend u obcí do 500 obyvatel a od 501 do 2000 obyvatel v porovnání s již zmiňovanými velkými obcemi. Tomuto může napomáhat fakt, který jsem zmiňovala již v teoretické části a sice, že menší obce mají k sobě blíže, lépe komunikují, a naopak ve velkých obcích se může zdát člověku, že jeho hlas ztrácí na váze a důležitosti, proto ke hlasování přestávají lidé ve velkých obcích chodit, tím pádem velká města přestávají tuto formu přímé demokracie využívat.

Z této analýzy vyplývá závěr, který jsem konkretizovala již v teoretické části, a sice, že s růstem velikosti obce klesá průměrná volební účast. Zde pouze kategorie třech nejmenších obcí coby do počtu obyvatel přesahují 53% průměrnou volební účast, kterou jsem zpočátku vypočítala zprůměrováním volební účasti všech referend v daném roce a následným sečtením a vydělením všech pěti let.

7.3. Souběžné volby

Pro tuto podkapitolu se mi naskytlo v posledním roce velké množství podkladů, které lze nyní v této práci využít. Stalo se tak díky volbám do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ve dnech 20.–21. 10. 2017 a 8.–9.10.2021. Dále se konalo velké množství místních referend spolu s prezidentskými volbami ve dnech od 12. do 13. ledna 2018 a téhož roku na podzim ve dnech 5.–6. 10. souběžně s volbami do zastupitelstev obcí. Roku 2019 ve dnech konání voleb do Evropského parlamentu, tedy 24.–25.5. se taktéž konala místní referenda, stejně jako v roce 2020 ve dnech od 2.–3.10. společně s volbami do zastupitelstev krajů. V teoretické části jsme si vysvětlili, že pokud se místní referendum koná souběžně s jinými volbami, ať už do zastupitelstev krajů, obcí nebo do Evropského parlamentu, vždy je trvání tohoto referenda souběžné s danými volbami (Český statistický úřad, 2021, Ministerstvo vnitra, 2022).

Tabulka 7 – místní referenda konaná souběžně s volbami

DATUM KONÁNÍ	SOUBĚŽNÉ VOLBY	POČET KONANÝCH REFEREND	POČET NEPLATNÝCH REFEREND	PRŮMĚRNÁ VOLEBNÍ ÚČAST
20.– 21.10.2017	Do Poslanecké sněmovny	6	0	50,5 %
12.– 13.1.2018	Prezidentské	6	1	55 %
5.– 6.10.2018	Do zastupitelstev v obcích	10	3	45,2 %
24.– 25.5.2019	Do Evropského parlamentu	2	0	61,6 %
2.– 3.10.2020	Do zastupitelstev v krajích	12	1	48 %
8.– 9.10.2021	Do Poslanecké sněmovny	24	0	62 %
CELKEM	-	60	5	53,7 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022

Ze všech zkoumaných referend, tedy z 89 se nyní představilo 60 místních referend, která byla konaná souběžně s volbami do jiných orgánů států, krajů či obcí. Tento fakt je pro nás velmi důležitý, protože zároveň vidíme, že z těchto 60 referend bylo pouze 5 neplatných, přičemž první neplatné referendum, které se konalo spolu s prezidentskými volbami roku 2018 v krajském městě Karlovy Vary mělo volební účast 34,2 %. Tomuto referendu chybělo tedy méně než jedno procento k jeho platnosti. Místní referendum v městské části Nový Lískovec v Brně, které se konalo téhož roku společně s komunálními volbami se ukončilo s 32,5 % volební účastí. Ani referendum v obci Chodov na Sokolovsku konané spolu s volbami do krajských zastupitelstev roku 2020 nemělo příliš daleko k platnosti referenda, s 28,6 %. Naopak referenda konané spolu s komunálními volbami roku 2018 v krajském městě Liberci a městem Poděbrady na Nymbursku měla volební účast 14,9 % a 21,5 % (Ministerstvo vnitra, 2022).

Dále si můžeme všimnout trendu místních referend, který vzrůstá. K porovnání se nám naskytly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, se kterými bylo v roce 2017 konáno souběžně pouze 6 místních referend, ale už loňského roku jich bylo 24. Tohoto roku se také konalo nejvíce souběžných místních referend za posledních pět let a zároveň mají tato referenda nejvyšší poměr procentuální volební účasti.

Následující tabulka usnadní pohled na místní referenda, která se konala souběžně s jinými volbami v poměru neplatných referend s referendy, která se konala samostatně s jejich bilancí neplatných referend. Toto srovnání nabídne jednoduchý náhled, díky kterému bychom mohli říci, zda je pro referenda výhodnější konat je spolu s dalšími volbami nebo spíše samostatně. Nicméně nepopírám, že pokud se v obci naskytne problém, který by chtěli občané si zastupitelstvo řešit skrze místní referendum, měl by se řešit co nejdříve a nečekat na vhodnější čas jako mohou být nadcházející volby.

Tabulka 8 – tabulka 7 doplněná o samostatně konaná místní referenda

Rok	Souběžn á MR	Z toho neplatn á	Volebn í účast	Samostatn á MR	Z toho neplatn á	Volebn í účast
2017	6	0	50,5 %	5	2	48,7 %
2018	16	4	50,1 %	2	1	30 %
2019	2	0	61,6 %	10	0	59,5 %
2020	12	1	48 %	3	0	49,5 %
2021	24	0	62 %	9	1	55,7 %
Celkem	60 (67,4 %)	5 (8,3 %)	53,7 %	29 (32,6 %)	4 (13,8 %)	48,7 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022

Z této tabulky vyplývá, že průměrná procentuální účast v místních referendech, která se konala souběžně s jinými volbami není velký procentuální rozdíl, jaký jsem očekávala. U referend, která se konala souběžně s jinými volbami průměrná volební účast činí 53,7 % a u samostatně konaných referend 48,7 %, což nečiní rozdíl ani pěti procentních bodů. V roce 2020 se dokonce průměrná volební účast v samostatně konaných místních referendech dosáhla na vyšší průměr, přesně o 1,5 procentního bodu, než referenda konaná souběžně. Jediný velký rozdíl mezi

nimi je počet konání, který u souběžných referend činí 60 a u samostatných pouze 29 z celkových 89 konaných referend. Tudíž z této analýzy vyplývá, že žádné souběžné volby neovlivnily výši průměrné volební účasti, pouze počet konaných referend.

Nicméně jsem zařadila i pohled na platná a neplatná referenda, která nám mohou napovědět, zda jsou samostatně konaná místní referenda ve finálním stádiu v poměru vůči počtu konaných referend více neplatná než souběžně konaná referenda. Tento poměr činí u souběžně konaných referend 8,3 % a u samostatně konaných referend je to 13,8 %, kdy jsou referenda neplatná. Lze tedy tvrdit, že co se týče platnosti, jsou na tom lépe referenda konané souběžně s jinými volbami ať už se jedná o počet konaných takových referend nebo o bilanci neplatných referend, která je nižší než u referend, které se konají samostatně.

Závěrem této analýzy je zjištění, že v průměrné procentuální volební účasti nevzniká velký rozdíl, co se týče konání souběžně s jinými volbami nebo samostatně konání, rozdíl totiž nečiní ani 5 procentních bodů.

7.4. Témata otázek

Ačkoliv se zdá být tematický okruh otázek banalitou, která nemůže ve velkých číslech ovlivnit průměrnou volební účast, není tomu tak. Je třeba říci, že již předešlé výzkumy, kterými jsem se zabývala v teoretické části zjistily, že otázky mohou do velké míry referendum jak kladně, tak i záporně ovlivnit. Jako názorný příklad jsem uvedla sloučení či rozdělení obce, tedy územní změny v obci, nebo dopravu, která v předešlých letech měla, stejně jako územní změny, velký poměr průměrné procentuální volební účasti. Podobně tomu tak bylo u otázek, které se zabývaly životním prostředím. Tato tři témata dosahovala průměrně převážně vždy lehce nadprůměrnou nebo průměrnou volební účasti (Šimíček, 2016, s. 128). Naopak takové otázky týkající se hazardních her v obci nedosahují takového úspěchu v oblasti volební účasti, na což se podíváme i v této praktické části.

Následující tabulka poskytne podrobný pohled na témata otázek místních referend za posledních pět let, která jsme rozřadili podle jejich stěžejního tématu. Nicméně musím zde říci, že jsem se v tomto výzkumu setkávala s referendy, která

obsahovala více než jednu otázku. V tomto případě se autorka rozhodovala podle zásadního tématu, které se opakovalo ve více otázkách daného referenda, ovšem pokud každá otázka zahrnovala jiné téma, zařadila toto referendum autorka do skupiny ostatních. Tedy pokud referendum obsahovalo dvě otázky týkající se stejného tématu, zařadila jsem je pod dané téma. Pokud referendum obsahovalo více otázek, ve kterém se alespoň dvě dotazovaly na stejné téma, pak jsem toto referendum taktéž zařadila pod dané téma, ovšem pokud se referendum skládalo z více otázek, které si vzájemně nebyly podobné v podstatě toho, na co se dotazují, pak jsem je zařadila do skupiny „ostatní“.

Tabulka 9 – témata místních referend s volební účastí

Téma otázky	Počet konaných místních referend	Průměrná volební účast
Územní změny	2	64,4 %
Doprava	10	57,8 %
Obecní majetek – výstavba, rekonstrukce	13	43,8 %
Životní prostředí	11	64,7 %
Těžba	5	58,7 %
Omezení výstavby – podnikání	14	59,5 %
Omezení výstavby – bydlení	5	53,4 %
Hazard	1	39,4 %
Jaderná uložení	1	44,6 %
Prodej/pronájem obecního majetku	7	47,4 %
Chov	4	71,4 %
Sportoviště	10	47,6 %
Školství	2	40,4 %
Ostatní	4	45,1 %
Celkem	89	53 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022

Nyní mohu postoupit k samotnému srovnání a komentování této tabulky. Nejvíce místních referend proběhlo na téma omezení výstavby v oblasti podnikání a služeb. Do tohoto téma jsem zařadila výstavbu technického logistického centra ve Zdíbech i dalších průmyslových objektů například ve Velkém Beranově nebo výstavbu supermarketu společnosti Lidl v Měchenicích (Ministerstvo vnitra, 2022).

Těchto a obdobných referend se od roku 2017 do roku 2021 konalo přesně 14 s bezmála 60% průměrnou volební účastí, s čímž se řadí do popředí témat s nejlepší průměrnou volební účastí. K vysoké účasti se řadí také místní referenda, která se konala ohledně územních změn, dopravy, životního prostředí, těžby ale i chovu zvířat.

Referend týkajících se územních změn neproběhlo v posledních pěti letech příliš mnoho, přesněji pouze dvě. První proběhlo roku 2017 v obci Věteřov, které navrhovalo dohodu o změně hranic se sousední obcí, přičemž se směněnými parcelami by se též změnil trvalý pobyt osob žijícím v této oblasti. Druhé se konalo roku 2018 v obci Trubín, které hlasovalo o připojení k jinému městu. Nicméně co mne opravdu zajímá, je volební účast, která v těchto dvou případech po zprůměrování dosahuje 64,4 %. Bohužel jsem neměla pro kvalitnější porovnání v této oblasti více podnětů v průběhu zkoumaného období (Ministerstvo vnitra, 2022).

Doprava je též okruh, který dosahuje nadpoloviční průměrné procentuální účasti. Dopravou se zde rozumí jak ona veřejná doprava, ceny jízdného, tak ale i oprava a výstavba nových silnic a dálnic, která přímo ovlivňuje občany dané obce. Děje se tak při každodenním dojíždění za prací, do škol nebo na obyčejný nákup. Průměrná volební účast je zde 57,8 %, přičemž hlavní důvod, proč mají lidé o toto téma takový zájem je jeho přímý a primární důsledek na občany žijící v okolí. Mohli bychom zde též vidět fenomén NIMBY či LULU, nicméně těmito syndromy se budeme zabývat na následujících stranách.

Ani životní prostředí nemůžeme opomenout, protože otázky ohledně výstavby větrných elektráren, čističek odpadních vod nebo vyčištění rybníka nebo i některých negativních dopadů na životní prostředí. Vyšší volební účast v otázkách životního prostředí a klimatických opatření mají většinou například oblasti zasažené povodněmi nebo jinými přírodními katastrofami, což je i zde v České republice v posledních letech aktuálním tématem (Baccini & Leemann, 2021, s.

469). I proto průměrná volební účast v této oblasti dosahuje 64,7 %.

Posledním vybraným tématem, kterému jsem se rozhodla blíže věnovat je chov zvířat, který později též mohu analyzovat pomocí fenoménů NIMBY či LULU (stejně jako jaderná uložení a těžbu), protože ani tato referenda nedopadají ve

většině případů se závaznou pozitivní odpovědí, naopak si lidé nepřejí zrealizovat na území jejich obce chov prasat či kravín. Například obec Zduchovice na Příbramsku, ve které se konalo roku 2021 referendum za účelem chovu jelena evropského dopadlo se závaznou negativní odpovědí. Celkový poměr volební účasti v tomto tématu činí 71,4 % (Ministerstvo vnitra, 2022).

Ačkoliv jsem zmínila oblasti referend, které mají vysokou volební účast, ráda bych v poslední řadě podotkla, že místních referend, která se konala pro sportoviště, ať už to byl krytý bazén, znovuotevření bazénu či vystavění nového funkčního střediska či centra, dosáhly v počtu konaných referend též vysokého čísla, konkrétně se jich za uplynulých pět let konalo deset. Těchto deset referend mělo v průměru 47,6% volební účast, což je například oproti otázkám týkajících se obecního majetku více než by se očekávalo.

Nicméně následující tabulka nám poskytne srovnání výzkumu místních referend, který se zabýval roky mezi 2006 až 2015 a výzkumu, který jsem provedla v letech mezi 2017 až 2021.

Tabulka 10 – porovnání volebních účastí z let 2006–2015 s 2017–2021

Téma	2006–2015	2017–2021
Omezení výstavby – podnikání	39,67 %	59,5 %
Obecní majetek (sportoviště, školství...)	43,74 %	43,93 %
Jaderná uložení	38,31 %	44,6 %
Životní prostředí (větrné elektrárny, bioplynové stanice...)	42,66 %	64,7 %
Hazard	17,5 %	39,4 %
Omezení výstavby – bydlení	27,06 %	53,4 %
Územní změny, vznik nové obce	62,73 %	64,4 %
Těžba	41,06 %	58,7 %
Obecní majetek – prodej/pronájem	19,03 %	47,4 %
Doprava	52,26 %	57,8 %
Celkem	38,4 %	53,37 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022, Šimíček, 2016, s. 128

V této tabulce lze vidět rozdíl ve volební účasti v jednotlivých tématech, která byla zahrnuta do obou výzkumů. Lze si zde všimnout témat, která oproti minulým létům zvýšila svou průměrnou volební účast. Těmito tématy jsou omezení výstavby v oblasti služeb a podnikání, životní prostředí, hazard, omezení výstavby v oblasti bydlení, těžba nebo také prodej či pronájem obecního majetku. Naopak obecní majetek, jaderná uložení, územní změny či doprava se zvýšili pouze o drobné procentní body.

Z tohoto srovnání vyplývá, že průměrná volební účast se jednoznačně zvýšila u všech témat, nicméně téma jako doprava, územní změny, životní prostředí a omezení výstavby v oblasti služeb a podnikání stále patří k tématům s nejvyšší volební účastí.

7.5. Fenomén NIMBY a LULU

Jak jsem již definovala v teoretické části této práce, tyto dva efekty se zabývají vysvětlováním, proč lidé brání sami sebe i obec celkově, aby na jejím území či v blízkosti jejích hranic nevznikaly objekty, jako je například věznice, jiná nápravní zařízení, velká obchodní centra nebo technologická centra. V teoretické části jsem uvedla, že tito lidé nejsou ve většině případů proti těmto stavbám jako takovým, ale nechtějí, aby se vystavěly v blízkosti jejich bydliště v obavách ze snížení životní úrovně v dané obci, ze strachu o své děti v případě útěku vězně z nápravného zařízení ale i ze snížení hodnoty jejich majetku, pakliže by se opeďal měla vybudovat skládka nebo dokonce uložení jaderného odpadu (Nový, 2016, s. 488–491).

Nyní se mohu konkrétně podívat na místní referenda, která měla tento charakter a společně s tím, jak byla vysoká průměrná volební účast. Vybrala jsem pro tuto část témata, která se týkají těžby, omezení výstavby v oblasti podnikání a služeb, jaderná uložení, životní prostředí a také chov zvířat. Tato témata porovnam s tématy jako je územní změna, prodej či pronájem obecního majetku, hazard nebo obecního majetku jako takového (výstavba, rekonstrukce), která nám pomohou ke srovnání otázek, týkajících se konceptu NIMBY a LULU s otázkami, které se těchto efektů

netýkají. Budeme vycházet z tabulky, která se věnuje procentuálnímu poměru volební účasti podle tematického okruhu referend.

Tabulka 11 – porovnání volební účasti u otázek NIMBY a LULU s otázkami, které nepatří k tomuto fenoménu

Téma otázky	Počet konaných místních referend	Průměrná volební účast
Těžba	5	58,7 %
Omezení výstavby – podnikání	14	59,5 %
Omezení výstavby – bydlení	5	53,4 %
Jaderná uložení	1	44,6 %
Životní prostředí	11	64,7 %
Chov	4	71,4 %
Celkem	40	58,72 %
Územní změny	2	64,4 %
Prodej/pronájem obecního majetku	7	47,4 %
Hazard	1	39,4 %
Sportoviště	10	47,6 %
Školství	2	40,4 %
Ostatní	4	45,1 %
Obecní majetek – výstavba, rekonstrukce	13	43,8 %
Celkem	39	46,87 %

Zdroj: autorka, Ministerstvo vnitra, 2022

Z této tabulky, do které jsem vybrala všechna témata kromě dopravy, z nichž šest lze zkoumat pomocí výše zmíněných dvou efektů a zbylých sedm jsem vybrala k možnosti porovnání. U těžby, omezení výstavby v oblasti služeb a podnikání, jaderných uložení, životního prostředí atd. jsem zjistila, že průměrná volební účast byla 58,72 % a referend se konalo celkem 40. U otázek, které se zaměřovaly na územní změny, prodej či pronájem obecního majetku, hazard a obecní majetek jako takový atd. byla průměrná volební účast o více než 11 procentních bodů nižší, tedy

46,87 % se 39 konanými referendy. Předpokladem pro tento výzkum bylo zvýšení průměrné volební účasti díky otázkám NIMBY a LULU. Z této analýzy vyplývá, že se tento předpoklad se potvrdil, protože rozdíl mezi danými volebními účastmi je více než 11 procentních bodů. Doplním, že téma dopravy jsem nezařadila kvůli otázkám v těchto referendech. Tím myslím, že v tomto tematickém okruhu jsem se potýkala s otázkami, které byly vůči dopravě pozitivní, ale i negativní, přesněji tedy; přáli si vybudovat např. kruhový objezd a druhé referendum zařazené do této kategorie si přálo zabránit výstavbě např. rychlostní silnice. Z tohoto důvodu jsem dopravu nezařazovala.

Tato analýza tedy vypovídá o tom, že v místních referend za posledních pět let, tedy v období od roku 2017 do roku 2021, měly otázky NIMBY a LULU vyšší volební účast, předpoklad se tedy naplnil. Dokonce otázky NIMBY a LULU dosáhly téměř o 7 procentních bodů vyšší průměrné volební účasti, než je průměrných 53 %.

8. Závěr

V této práci jsem se věnovala jednomu z prvků přímé demokracie, přesněji referendu, v tomto případě místnímu referendu v České republice. Práce vycházela z výzkumů, které se té samé či podobné problematice věnovaly v předešlých letech, ať už se věnovaly místnímu referendu z právníkové a zákonné strany nebo právě faktorům, které ovlivňují průměrnou volební účast v místních referendech, jejich četnost či další proměnné. Praktická část představuje místní referenda v České republice, která proběhla od roku 2017 do roku 2021. Počet těchto místních referend činil pouhých 89. Tento počet se odvíjí od faktu, že jsem byla nucena snížit počet až na zmíněných 89 kvůli neohlášeným referendům, či neúplným statistikám. Záměrem této práce bylo zodpovědět výzkumnou otázku: „*Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?*“. Nutno podotknout, že primárním zdrojem informací nám byla tabulka místních referend Ministerstva vnitra České republiky.

Ačkoliv jsem v úvodu rozdělila práci do čtyř kapitol, zde v závěru se budu věnovat pouze dvěma z nich – teoretické a praktické.

V teoretické části se mohl čtenář seznámit s referendem jako takovým. Čtenář se mohl dočíst o hlasování v něm, jeho dělení nebo o jeho zákonné úpravě. V další podkapitole jsem se zaměřila na samotné místní referendum, které jsem též podpořila zákonnou úpravou, později jsem se zaměřila na fungování daného institutu, ale i na příklady, jak mohou vypadat otázky v místním referendu. Ani délka trvání takových referend, tedy souběžné konání s jinými volbami do zákonodárných řad České republiky, ať už na úrovni místní či celorepublikové, nepatří mezi zanedbatelná fakta, protože jak jsme se později dozvěděli, souběžné volby jsou pro místní referenda velmi výhodná, protože tehdy může člověk „zabít dvě mouchy jednou ranou“.

V pozdější též teoretické části jsme se věnovali jednotlivým faktorům, které ovlivňují průměrnou volební účast. Ještě před tím jsem ale definovala volební účast a zohlednila jsem význam volební účasti pro naši práci. Na toto jsem přímo navázala skutečností, že velikost obce je nepřímo úměrná s průměrným počtem procentuální volební účasti, což tedy znamená, že obce pod 500 obyvatel mají zpravidla nejvyšší průměrnou volební účast, naopak obce větší, řekněme nad 50 000 obyvatel mají ve

většině případů problém s pouhým přiblížením se oněch 35 %. Odborné texty tomuto jevu dávají za příčinu špatnou mobilizaci voličů nebo smýšlení lidí z velkých obcí, kteří trpí domněním, že jejich hlas ztrácí na váze při takovém počtu obyvatel (Nový, 2016, s. 489–491, Rigel, 2008, s. 621–623). Dalším faktorem jsou souběžné volby, jejichž podstatu jsme shrnuli jednou větou u délky trvání místních referend. Třetím faktorem je fenomén NIMBY a LULU, což jsou názvy faktorů, které zvyšují průměrnou volební účast za účelem odmítní vystavění, zrekonstruování či obnovení fungování různých nežádoucích objektů, jako je například skládka, betonárka, kravín či dokonce věznice. I takové faktory vedou lidi k vyšší volební účasti, protože jak jsme uvedli v teoretické části, bojí se o hodnotu svého majetku, klesající životní úroveň, mají strach o své blízké nebo pouze nechtějí takový objekt či stavbu ve svém okolí. Tematický okruh otázky se v některých případech pojí i s výše zmíněnými fenomény, nicméně i tak je tento faktor sám o sobě velmi důležitý, poněvadž jak jsme v teoretické části uvedli, taková doprava nebo omezení výstavby v oblasti podnikání a služeb či sloučení nebo rozdělení obce mají vyšší procentuální poměr volební účasti než například hazard. Zde jsme uvedli, že občané chodí též více volit k tématům, která se jich přímo dotýkají (Nový, 2016, s. 488–491).

Mezi teoretickou a praktickou část jsem si dovolila vložit metodologii této práce, ve které jsem popsala, data, která byla stěžejní pro tuto bakalářskou práci a dále, jak jsem s nimi nakládala v průběhu výzkumů a analýz.

V praktické části jsem již analyzovala oněch 89 místních referend, která se konala od roku 2017 do roku 2021. V první části praktické části jsme zjišťovali průměrnou volební účast za jednotlivé roky a později celkovou za celé období. Zjistila jsem, že celková průměrná volební účast činí 53 %, což je více než například v komunálních volbách, volbách do krajského zastupitelstva či do Senátu. Dále už jsem ona referenda analyzovala podle jednotlivých faktorů, přičemž prvním byla velikost obce. V tomto případě jsem referenda rozdělila do skupin podle počtu obyvatel. A i v tomto případě jsem zjistila, že velikost obce je nepřímou úměrou s průměrnou procentuální volební účastí. Z této analýzy vzešlo najevo, že čím je menší obec co do počtu obyvatel, tím je pravděpodobnější vyšší volební účast než

například v jakémkoli krajském městě České republiky. Dalším faktorem, kterým jsem se v praktické části zabývala jsou souběžné volby, které též do značné míry, podle teoretické části, ovlivňují výsledek volební účasti. Tehdy mohou lidé hlasovat v místním referendu stejně dlouho dobu (obvykle dva dny) jako se konají jakékoliv volby. Zde jsem provedla též analýzu, ve které jsem vycházela z prezidentských, parlamentních i komunálních či krajských nebo evropských voleb, které se mezi lety 2017 až 2021 konaly. Poté jsem zjišťovala, kolik místních referend se konalo souběžně s těmito volbami a jaká byla jejich průměrná procentuální volební účast. Zde jsem mohla pracovat se 60 místními referendy z celkového počtu 89, přičemž ona průměrná volební účast byla 53,7 %. Nejvíce se o takovéto číslo zapříčinila místní referenda konaná souběžně s volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2021, kdy se jich konalo celkem 24, z nichž nebyla žádné neplatné a průměrná volební účast činila 62 %. Následujícím faktorem je tematický okruh referendové otázky. Zde jsem po důkladné analýze zjistila, že nejvíce místních referend se konalo ohledně omezení výstavby v oblasti podnikání a služeb, nicméně coby do průměrné volební účasti na tom byly nejlépe otázky dotazující se na chov zvířat, pak životní prostředí, územní změny, dále omezení výstavby v oblasti podnikání a služeb, těžba, doprava a omezení výstavby v oblasti bydlení. Zbýlá témata měla procentuální volební účast pod průměrnou volební účast, která činí 53 %. Nicméně s tím, co tu teď bylo vyjmenováno se v některých případech pojí i ony fenomény (NIMBY a LULU), kterými se zabývá poslední část této praktické části. Zde zjišťuji, že otázky spojené s konceptem NIMBY a LULU jsou v letech 2017 až 2021 s volební účastí nadprůměrné. Taková místní referenda mají průměrnou volební účast 59,78 %, což je o více než 11 procentních bodů vyšší výsledek než u referend, která byla konaná například ohledně hazardu nebo územních změn. Tato témata dosáhla 48, 75% volební účasti, což je o necelých 5 procentních bodů pod průměrnou volební účastí v období mezi lety 2017 až 2021.

Nyní mohu odpovědět na výzkumnou otázku této bakalářské práce: „*Jaké faktory ovlivňují volební účast v místních referendech?*“. V této práci jsem došla k závěru, že velikost obce jednoznačně a ve velké míře ovlivňuje volební účast v místních referendech, a to nepřímou úměrou velikosti obce a volební účastí. Též

souběžné volby se přičinily o větší průměrnou procentuální volební účast a také četnost, kdy z 89 místních referend se jich právě 60 konalo souběžně s dalšími volbami. Tato referenda dosáhla na 53,7 % volební účasti. Zbylých 29 dosáhlo 48,7 % průměrné volební účasti. Došla jsem tedy k závěru, že místní referenda konaná souběžně s volbami se ve výši volební účasti liší jen velmi málo. A v poslední řadě musím zmínit tematický okruh otázky, který jak jsem zjistila hraje též zásadní roli, spolu s otázkami NIMBY a LULU, které též pozitivně ovlivňují volební účast.

Tato práce přispívá k vysvětlení volební účasti v místních referendech a vysvětluje jak jednotlivé faktory, které byly v této práci obsaženy ovlivňují její výši. Dále se tato práce řadí mezi výzkumy českých místních referend, jejichž počet v posledních letech velmi narůstá, a proto je třeba se i tomuto tématu věnovat.

9. Zdroje

- Baccini, L. & Leeman, L. (2021). Do natural disasters help the environment? How voters respond and what that means. *Political Science Research and Methods (PSRM)*, 9(3), 468–484. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S2049847020000254/type/journal_article.
- Bartáková, P. (2006). Referenda ve vybraných zemích. *Srovnávací studie* č. 1. Dostupné z: <https://www.psp.cz/doc/00/02/05/00020542.pdf>.
- Burešová, B. & Balík S. (2019). Kdo jsou iniciátoři místních referend v ČR. *Acta Politologica*, 11(2), 18–38. Dostupné z: https://acpo.fsv.cuni.cz/ACPON-3.html?requestarticle&articleId=30_2018-ACPO&language=en.
- Burden, B. C. (2009). The dynamic effects of education on voter turnout. *Electoral Studies*, 28(4), 540–549. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2009.05.027>.
- Cabada, L., Kubát, M. a kol. (2004). *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Cemper, J. 2018. Zákony o referendu v Evropě. Dostupné z: <https://manipulatori.cz/7061-2/>.
- Český statistický úřad. (2021). *Výsledky voleb a referend*. Dostupné z: <https://www.volby.cz/>.
- Český statistický úřad. (2021). *Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2017*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017>.
- Český statistický úřad. (2021). *Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2018*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j>.
- Český statistický úřad. (2021). *Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2019*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p>.
- Český statistický úřad. (2021). *Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2020*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>.
- Český statistický úřad. (2021). *Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2021*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>.

- Čmejrek, J. (2007). Citizens local political participation in the Czech Republic: rural-urban comparison. *Agricultural Economics*, 53(1), 21–29. Dostupné z: <https://81.0.228.28/publicFiles/00048.pdf>.
- Dočekalová, P., Švec, K. a kol. (2010). *Úvod do politologie*. Praha: Grada Publishing.
- Donovan, T. & Karp, J. A. (2006). Popular Support for Direct Democracy. *Party Politics*, 12(5), 671–688. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1354068806066793>.
- Dvořák, Tomáš, Zouhar, Jan & Novák Jakub. (2017). The Effect of Direct Democracy on Turnout: Voter Mobilization or Participatory Momentum? *Political Research Quarterly*, 70(2), 433–448. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1065912917698043>.
- Hajnal, Z. L. & Lewis, P. G. (2003). Municipal Institutions and Voter Turnout in Local Elections. *Urban Affairs Review*, 38(5), 645–668. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1078087403038005002>.
- Jüptner, P., Valušová, P. & Krontorádová, I. (2014). Participation and Elements of Direct Democracy in the Czech Republic: Part I. *Public Policy and Administration*, 13(4), 644–658. Dostupné z: <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-andadministration/article/view/3937>.
- Jüptner, P., Valušová, P. & Krontorádová, I. (2015). Participation and Elements of Direct Democracy in the Czech Republic: Part II. *Public Policy and Administration*, 14(2), 279–290. Dostupné z: <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-andadministration/article/view/4046>.
- Matsusaka, J. G. (2005). The eclipse of legislatures: Direct democracy in the 21st century. *Public Choice*, 124(1–2), 157–177. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s11127-005-4760-1>.
- Ministerstvo vnitra České republiky. (2022). *Občanské aktivity – Místní referendum*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcanske-aktivity-118893.aspx>.
- Lander, A. (2002). Size and direct democracy at the local level: the case of Switzerland. *Environment and Planning C: Government and Policy* 20(6), 813–828. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1068/c0226>.

- Nový, M. (2016). Explaining turnout in local referenda in the Czech republic: does a NIMBY question enhance citizen engagement. *East European Politics*, 32(4), 487–504. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2016.1183486>.
- Oživení. (2013, 24. září). *Tisková zpráva k prvnímu krajskému referendu – Platit musí viníci* [tisková zpráva]. Dostupné z: <https://www.oziveni.cz/2013/09/tiskovazprava-k-prvniemu-krajskemu-referendu-platit-musi-vinici/>.
- Rigel, Filip. (2008). Platnost a závaznost rozhodnutí v místním referendu ve světle zkušeností z praxe. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/sprava/rigel_filip.pdf.
- Rigel, Filip. (2009). Místní referendum v evropském kontextu. In: F. Rigel, *Interakce českého a evropského práva* (s. 295–318). Brno: Masarykova Univerzita. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/interakce2009/files/prispevky/Riegel.pdf>.
- Rigel, Filip. (2011). *Zákon o místním referendu*. Praha: Leges.
- Siddi, Marco. (2020). *The European Green Deal: assessing its current state and future implementation*. (FIIA Working paper 114). Citováno z webových stránek Unica Iris: https://iris.unica.it/retrieve/handle/11584/313484/457281/WP114_European%20Green%20Deal.pdf.
- Smith, Michael L. (2007). *Přímá demokracie v praxi: politika místních referend v České republice*. Praha: Institut pro sociální a ekonomické analýzy a Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Søberg, Morten a Tangerås, Thomas P. (2003). *Voter turnout in direct democracy: Theory and evidence*. (Econstor Working paper č. 596). Citováno z webových stránek Econstor: <https://www.econstor.eu/handle/10419/81245>.
- Šimíček, Vojtěch, ed. (2016). *Přímá demokracie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Transparency International. (2016). *Kuchařka místního referenda, manuál pro aktivní občany*. Praha: Transparency International.
- Ústavní zákon č. 515 ze dne 14. listopadu 2002 o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993. In: Ústava České

republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. 2002. Dostupný také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-515>.

Vnoučková, Lucie. (2021). *Místní referendum v České republice* (Bakalářská práce). Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/124939>.

Zákon č. 118 ze dne 9.března 2010 o krajském referendu a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2010. Dostupné také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-118>.